

УДК 340.13:342.95

Колесник Вікторія Анатоліївна,
науковий співробітник,
ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0003-1860-7866

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ДЕСТРУКТИВНИМ ІНФОРМАЦІЙНИМ ВПЛИВАМ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ¹

У статті досліджено сучасний інформаційний простір, який розрахований на різноманітні групи користувачів із широким колом інтересів. Розглянуто окремі проблемні питання, які виникають унаслідок використання деструктивної інформації. На прикладі Інтернету та медіа вивчені джерела сучасної інформації. Визначено, що кожен із користувачів має індивідуальні особливості, внаслідок чого і вплив різної інформації, у тому числі деструктивної, є різним.

Ключові слова: сучасний інформаційний простір, джерела інформації, інформація, “інформаційна бульбашка”, маніпуляція, насильство.

Вірогідність потрапити під вплив насильства є у кожного, хто користується можливостями сучасного інформаційного простору. Оскільки такий простір має тенденцію наповнюватися різноманітною інформацією, серед якої існує дезінформація, деструктивна інформація, яка не завжди своєчасно перевіряється на достовірність і спростовується. Такій інформації притаманне емоційне забарвлення, що допомагає їй швидко поширюватися. Свого часу Вінстон Черчилль іронічно висловився: “Брехня встигає обійти пів світу, поки правда одягає штани” [1]. В одному зі своїх виступів Зураб Аласанія, голова правління Національної суспільної телерадіокомпанії України, з цього приводу висловив таку думку: “Дезінформацію легко створити і важко спростувати. Протистояти дезінформації можуть лише факти. А факти не користуються таким попитом, як емоційно забарвлена і перекручена інформація” [2].

Кожна людина з давніх-давен прагне різними шляхами убезпечити себе, використовувати загальнолюдські блага. І це право людини є невідчужуваним та непорушним, оскільки отримується від народження.

У ХХІ столітті, у постіндустріальному суспільстві, безпека людини в інформаційному просторі стала однією з пріоритетних напрямів держави.

На сьогодні в Україні забезпечення життєво важливих інтересів людини в інформаційному середовищі займає одне з провідних місць, завдяки чому вдосконалюється правове регулювання суспільних відносин, спрямованих на активний процес створення нових правових норм, зміни та скасування чинних. Статтею 17 Конституції України гарантується будь-якому громадянину забезпечення його

¹ Закінчення. Початок у попередньому номері.

інформаційної безпеки [3], а сама інформаційна безпека особи, відповідно до Указів Президента України № 392/2020 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України” та № 685/2021 від 28 грудня 2021 року “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року” [4, 5], Закону України “Про національну безпеку України” [6], віднесена до сфери національної безпеки і є пріоритетним напрямом державної політики.

Система інформаційної безпеки держави є елементом загальної системи національної безпеки країни, до якої належать органи державної влади, недержавні структури та громадяни, які повинні узгоджено здійснювати діяльність щодо забезпечення інформаційної безпеки на основі єдиних правових норм, ефективно протистояти інформаційним загрозам за сучасних умов.

Держава, відповідно до покладених на неї функцій:

- 1) розмежовує інформацію на неправдиву та ту, що заслуговує на довіру. Здійснюється спростування неправдивої (фейкової) інформації;
- 2) не допускає поширення деструктивної інформації на певній території, а також процесу маніпулювання суспільною думкою та людьми;
- 3) захищає інтереси людини, суспільства, свої власні.

Для реалізації перерахованих функцій превентивного характеру розробляються нормативно-правові механізми, спрямовані на:

- захист інформаційного середовища суспільства, забезпечення його формування та використання для розвитку в інтересах громадян, організацій і своїх;
- недопущення та ліквідацію загроз, які утворюються в інформаційному просторі;
- удосконалення системи підготовки й підвищення кваліфікації фахівців, успішну адаптацію їх до професійної діяльності в сфері інформаційної безпеки державних і недержавних установ.

Держава через визначені органи виконавчої влади спрямовує свої зусилля на здійснення контролю за дотриманням таких правил та умов, які полягають у: незавданні шкоди чи певним іншим інтересам (передбачено офіційними документами² або впливає із мовчазної угоди);

виконанні своїх функцій (визначених за якимись справедливими принципами) спрямованих на захист суспільства або його членів від шкоди та зовнішніх зазіхань.

Запорукою позитивної реалізації перерахованих вище дій є:

- адекватність заходів у тій чи іншій ситуації та в демократичному суспільстві;
- пропорційність;
- постійний нагляд, зокрема, із боку парламенту і національних інститутів громадянського суспільства.

Правові інструменти превентивного характеру спрямовані для виявлення дій суб'єктів, які можуть бути шкідливими для інших. Викривши деструктивні дії таких суб'єктів, їх можна засудити, навіть через суспільну думку.

² “Офіційні документи” – це будь-яка інформація, записана в будь-якому вигляді, вироблена або отримана органами державної влади і пов'язана з будь-якою державною або адміністративною функцією, за винятком документів, які перебувають на стадії підготовки». Визначення надано відповідно до Рекомендацій Ради Європи N R (2002)2 “Про доступ до офіційних документів” від 21 лютого 2002 року.

До процесу забезпечення інформаційної безпеки в Україні залучаються не лише органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, а й громадяни України, громадські організації, наукові установи, освітні і навчальні заклади України та інші інститути громадянського суспільства, які, зокрема, здійснюють наукові дослідження та підготовку фахівців за різними напрямками інформаційної діяльності, в галузі інформаційної безпеки тощо.

Не варто покладатися лише на державні інституції. Кожна людина має свою індивідуальність, свої підходи до вирішення тої чи іншої проблеми. Ми здатні контролювати свої власні дії, але не наслідки. У той же час існують і загальні рекомендації. Інформацію, отриману з неперевічених джерел, слід перевіряти на достовірність усіма доступними можливостями. Особливо це стосується інформації, яка емоційно забарвлена, резонансна. Серед таких джерел можуть бути офіційні Інтернет-ресурси органів державної влади та місцевого самоврядування. Також сучасній людині рекомендовано розвивати свої навички щодо критичного мислення, формувати логічного мислення, набувати та підвищувати рівень своїх умінь при вивченні загальних і професійних цифрових компетенцій, цікавитися обґрунтованою практикою техніки боротьби з маніпуляціями для подальшого перешкодження їх застосування.

Удосконалення зазначених навичок зменшить вплив деструктивної інформації, яка за певних умов може призводити до різних негативних наслідків, наприклад, насильства, формування у споживачів інформації, неприбутанних їм звичок, поведінки, поглядів і думок, ставлення до того чи іншого явища (події).

В Україні разом із позитивними зрушеннями існує низка невирішених правових та соціальних актуальних проблем. До соціальних проблем належить низький рівень медіаграмотності населення та здатності до критичного мислення, які перешкоджають ефективній політиці держави в сфері інформаційної безпеки. У результаті такого стану справ в українському законодавстві виникають також і правові проблеми щодо протидії деструктивним інформаційним впливам у сучасному інформаційному просторі. Серед них є такі. По-перше, коли в інформацію закладається деструктивна складова, яка є завжди прихованою, то визначити авторство (замовника, автора) досить складно. Оскільки використовуються сучасні технології, що допомагають приховати першоджерело, тому його складно притягнути до відповідальності.

По-друге, навіть коли встановлено авторство, існує низка невирішених, проблемних моментів:

– суб'єкт відносин може знаходитися у будь-якому куточку світу (місце перебування чітко не визначено або взагалі не вдалося встановити);

– діяльність суб'єкта і він сам підпадають під юрисдикцію країни, де вказані дії не є правопорушенням. Тому існує інше ставлення до позиції суб'єкта відносин, наприклад, щодо вірування, расової чи етнічної приналежності, сексуальної орієнтації, політичних переконань. І цей перелік не є вичерпним. Що дозволено в “одній місцевості” – заборонено в іншій. Унаслідок чого немає можливості притягнути суб'єкта до відповідальності.

По-третє, при виявленні (встановленні) першоджерела (автора інформації, замовника такої інформації) та притягненні винної особи до відповідальності не

виключається можливість, що інша особа може вчинити аналогічні дії щодо створення, поширення деструктивної інформації. І знову весь процес починається з початку. Але при створенні нової інформації слід урахувати такі чинники: удосконалення захисних властивостей інформації щодо її викриття, у результаті посилюються наслідки та стають все більш неконтрольованими, неочікуваними. І цей процес є нескінченним.

По-четверте, у разі обмеження або блокування, перешкоджання виходу (руху) деструктивної інформації – певною категорією осіб цей факт сприймається, доноситься до широких верств населення, як порушення прав і свобод громадян, вільного висловлення особистої думки, ставлення. Тому така інформація стає більш емоційно забарвленою, унаслідок чого піднімається її рейтинг, що може мати значний суспільний резонанс. У такому разі звертається увага лише на обмежувальні заходи, а деструктивна складова не помічається або помічається, але згодом. З часом спростування роз'яснення може бути неактуальним або нецікавим для більшості. Такі дії є проявом маніпуляції. Оскільки відбувається маніпулювання певними верствами населення щодо порушення закріплених конституцією прав і свобод людини.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що у наш час стрімкий розвиток інформаційних технологій та їх цінність у сучасному середовищі спонукає до особливого вивчення, вдосконалення і забезпечення безпеки людини в інформаційному середовищі.

На нашу думку, для вирішення низки проблемних питань слід мати єдиний підхід до визначення понятійно-категорійного апарату таких явищ, як насильство і маніпуляції в інформаційному середовищі (просторі) та деструктивний інформаційний вплив у розрізі інформаційної безпеки, їх основних ознак та відмінностей. Слід звертати увагу на те, що інформаційна маніпуляція може нести в собі компонент насильства, специфічною ознакою якого є латентність впливу та спрямованість на виникнення бажання вчинити певні дії, навіть деструктивного характеру, або утриматися від них. Водночас не слід забувати і про цілеспрямовану деструктивну складову, яка спрямована проти волі та інформаційних свобод і прав людини в інформаційному середовищі.

Вирішення зазначених питань дозволить закріпити на законодавчому рівні перераховані терміни та розробити ефективні механізми захисту від деструктивних інформаційних впливів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. “Брехня встигає обійти пів світу, поки правда одягає штани” – завжди актуальні цитати Черчилля. “СОМА – stop for smile”. URL: <https://coma.in.ua/42071> (дата звернення: 11.11.2021).
2. Протидія дезінформації: європейські підходи та стандарти : онлайн-семінар “Протидія дезінформації: європейські підходи та стандарти” 16-17.02.2021. Інтернет Портал “Громадський Простір” від 24.02.2021. URL: <https://www.prostir.ua/?news=protydiya-dezinformatsiji-jevropejski-pidhody-ta-standarty> (дата звернення: 20.09.2021).
3. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141.
4. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України № 392/2020 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року”. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 01.09.2021).

© Kolesnyk Victoriia, 2021

5. Про Стратегію інформаційної безпеки: Указ Президента України № 685/2021 від 28 грудня 2021 року “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7> (дата звернення: 20.11.2021).

6. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2018. № 31. Ст. 241.

REFERENCES

1. “Brekhnia vstyhaie obiity pivsvitu, poky pravda odyahaie shtany” – zavzhdy aktualni tsytaty Cherchyllia. “The liar manages to get around the hemisphere while the truth puts on his pants” – Churchill’s quotes are always relevant. “COMA – stop for smile”. URL: <https://coma.in.ua/42071> (Date of Application: 11.11.2021) [In Ukrainian].

2. Protydiia dezinformatsii: yevropejski pidkhody ta standarty”. “Countering misinformation: European approaches and standards” 16-17.02.2021”. Internet Portal “Public Space” from 24.02.2021. URL: <https://www.prostir.ua/?news=protydiya-dezinformatsiji-jevropejski-pidhody-ta-standarty> (Date of Application: 20.09.2021) [In Ukrainian].

3. Konstytutsiia Ukrainy. “Constitution of Ukraine”: Law of Ukraine from 28.06.1996 No. 254к/96-ВР. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (IVR). 1996. No. 30. 141 p. [In Ukrainian].

4. Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy. “On the National Security Strategy of Ukraine: decree of the President of Ukraine No. 392/2020 “On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine from 14 September 2020””. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (Date of Application: 01.09.2021) [In Ukrainian].

5. Pro Stratehiiu informatsiinoi bezpeky. “On the National Security Strategy of Ukraine: decree of the President of Ukraine No. 685/2021 from 28.12.2021 “On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine from 15 October 2021 year””. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7> (Date of Application: 20.11.2021) [In Ukrainian].

6. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy. “On the national security of Ukraine: Law of Ukraine from 21.06.2018 No. 2469-VIII”. Information of the Verkhovna Rada (VVR). No. 31. Atr. 241 [In Ukrainian].

UDC 340.13:342.95

Kolesnyk Victoriia,
Researcher,

Research, State Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0003-1860-7866

LEGAL PROBLEMS OF COUNTERACTION DESTRUCTIVE INFORMATION INFLUENCES IN THE MODERN INFORMATION SPACE

The article explores the modern information space, which is an integral part of everyday life. The life of a modern person is built in such a way, that he is constantly in the information space against his will. Along with this, with its help the modern information society is developing, where information plays a key role. At this stage of development of society, information has expanded its capabilities. From now on it is perceived as a commodity that has its own quotation; the content of something we learn (data, knowledge); modern dynamic phenomenon (communication, influence). Given the role of information, a person uses available sources of information, including

© Kolesnyk Victoriia, 2021

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2021.4\(54\).6](https://doi.org/10.36486/np.2021.4(54).6)

Issue 4(54) 2021

<http://naukaipravoohorona.com/>

the Internet and the media, which have become an integral part of humanity. The user, taking certain steps to search for this or that information, involuntarily falls into the so-called “information bubble”. Being in this bubble, the user mostly pays attention to the information that he likes or agrees with. Thus, the user is not even interested in other approaches to the interpretation of information, limiting their worldview, rights and freedoms, narrowing their environment and sphere of interests. In such circumstances, the user during processing does not pay attention to the positive or destructive content of information. Some problematic issues that arise due to the destructive impact of information are considered. This kind of influence is manipulated by the user, who may perform actions that are not typical for him or reveal “hidden” aspects of the person. In addition, the impact may be a threat of violence. It is determined that each of the users has individual characteristics, as a result of which the influence of different information, including destructive, is different. Therefore, experts emphasize the urgency of carrying out, within the law, measures aimed at overcoming the destructive impact of information. Because such influence contains a violent component against the individual and society in general. It should be noted that even when identifying information with a violent component, it is difficult to find the original source of information or to prosecute the author of the original source or the one who transformed the information from positive to destructive. The fact is that this “source of violence” may be located in another part of the globe, where such submission of information does not contain elements of violation of the law. Therefore, he cannot be prosecuted.

Keywords: modern information space, sources of information, information, “information bubble”, manipulation, violence.

Отримано 01.12.2021